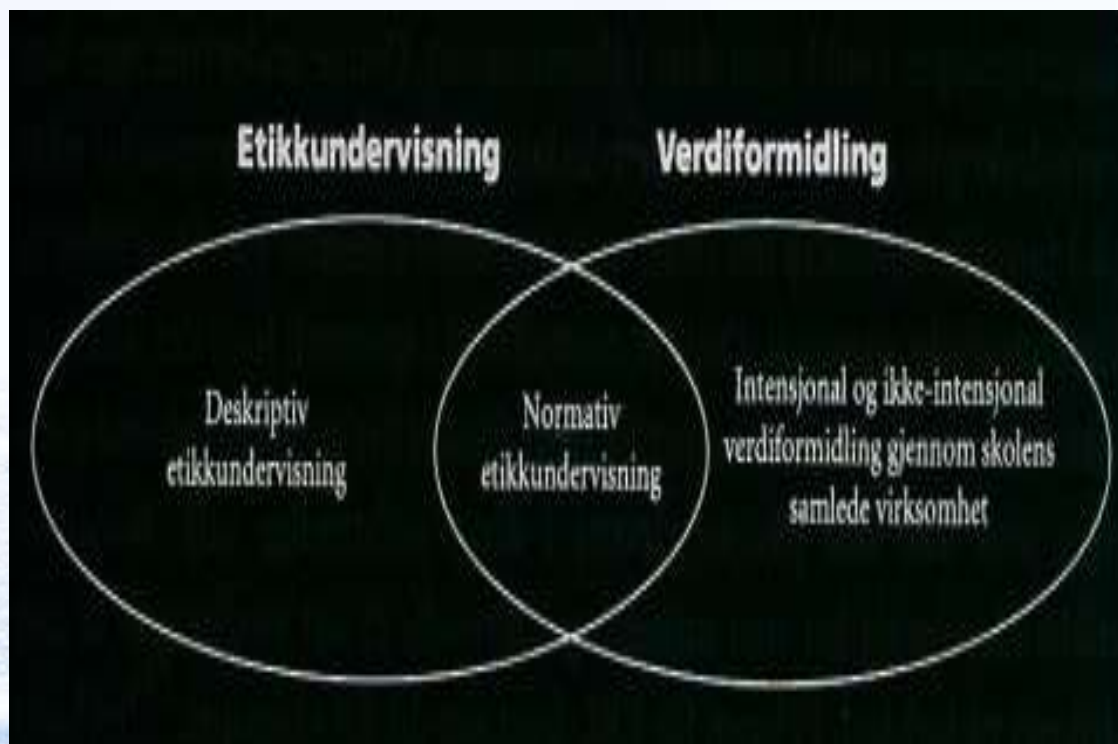

- Seksualitet og kultur
- Holdninger til kjærlighet og seksualitet
- har variert over tid. Ulike kulturer og
- grupper har også ofte forskjellige meninger
- om hvordan forholdet mellom kjærlighet
- og seksualitet er eller bør være.
- Menneskers syn på dette henger med
- andre ord sammen med tro, livssyn og
- kulturelle normer.

- Hva er etikk?
- Etikk kan forstås som *refleksjon omkring moralske problemer*. En enklere definisjon er at etikk handler om å løse konflikter som oppstår på grunn av skjeve maktforhold.
- Samtaler om etiske spørsmål bør derfor handle mye om hva som setter noen i en maktposisjon overfor andre. Samtalene bør også handle om hva som forsterker og utfordrer ujevne maktforhold.

- Undervisning om seksualitet 2009

22/04/2011

- Den *deskriptive etikkundervisningen* tar sikte på å formidle kunnskap om etikk, men lar den enkelte selv ta stilling til konkrete etiske spørsmål. Den ønsker altså ikke å være verdiformidlende, som den *normative etikkundervisningen* har som mål. (L97)

- **Den normative etikken har som målsetting å formidle verdier som er fast definert på forhånd. Det formidles verdier ikke bare gjennom etikkundervisningen, men også gjennom alt som skjer. Dette skjer kontinuerlig, blant annet gjennom veilederens holdninger og innholdet i de ulike tiltak. Denne verdiformidlingen kan være *intensjonal* og bevisst, eller *ikke-intensjonal* og ubevisst.**

- **Hentet fra bladet Utvikling (NAKU):**
- **Artikkel fra Moss kommune:**

- **Etisk kompetanse defineres som evnen til å belyse en sak, se ting fra flere sider, og bli bevisst sine egne holdninger.**

RETTIGHETER

”Alle, også mennesker med funksjonshemninger, har rett til et seksualliv. Forholdene må legges best mulig til rette for at den enkelte skal få et godt og harmonisk forhold til også denne siden av livet.

NOU 1991:20 s. 46

FNs STANDARDREGEL 9

STATEN BØR BIDRA TIL AT MENNESKER MED FH. KAN DELTA FULLT UT I FAMILIELIVET. STØTTE DERES RETT TIL PERSONLIG INTEGRITET OG SIKRE AT LOVENE IKKE ER DISKRIMINERENDE NÅR DET GJELDER SEKSUALLIV, EKTESKAP OG STILLING SOM FORELDRE

22/04/2011

- **RETTIGHETER**

”Alle, også mennesker med funksjonshemninger, har rett til et seksualliv. Forholdene må legges best mulig til rette for at den enkelte skal få et godt og harmonisk forhold til også denne siden av livet.

NOU 1991:20 s. 46

- Paradigmeskifte i omsorgs- og opplæringsmodeller for mennesker med psykisk utviklingshemming, nasjonalt og internasjonalt.
- Ansvarsreformen er en del av dette, hvor man har normalisering som ett av de overordnede målene. Innebærer samme rettigheter, til blant annet det å ha et godt seksualliv.

RETTIGHETER

**I UTDYPINGEN TIL REGEL 9 FREMGÅR BL.A AT
PERSONER MED FUNKSJONSNEDESETTELSE IKKE MÅ
NEKTES MULIGHET TIL Å OPPLEVE SINE EGEN
SEKSUALITET OG HA ET SEKSUALLIV**

HVA SOM LIGGER I RETT TIL SEKSUALLIV ER NOE
UKLART

Ref. til kommentar til NOU 2001: 22 Fra bruker til borger

22/04/2011

- **VI ER FORELDRE
TIL VI BLIR 100 ÅR
..... OG ENDA
LENGER OM VI
LEVER.....**

- **Henvisning -- pasienten er 15 – 16 år**
- **foreldrene som verger.**

- **Følger pasienten fra 15 -16 år til 20- 22 år ogvidere.**

- **Henvises ved 18 år. Har hatt oppfølging tidligere. Foreldrene har vært verger.**
- **Foreldre som hjelpeverger**
- **Henvises ved 45 års alder. Bor hjemme hos foreldre.**
- **Pårørende opptrer som verge eller hjelpeverge**

- **Foreldrene har forskjellig innfallsvinkel:**
- **De som ikke vil vite noe**
- **De som vil vite alt**
- **Uklare forventninger/forståelse av endret lovverk fra 18 år**
- **Hvor involvert man er kan være avhengig av hvor fysisk involvert man er i sitt barn gjennom stell og pleie i hverdagen**

- **DA VI BEGYNTE MED KURS**
- **OMKRING SEKSUALITET,**
- **HJELPEMIDLER OG BISTAND I**
- **1998, VAR DE FØRSTE**
- **KURSDELTAKERNE FORELDRE**
- **TIL FUNKSJONSHEMMEDE.**

- **DERES BIDRAG HAR VÆRT**
- **TIL UVURDERLIG HJELP I**
- **ÅRENE ETTER I OG MED AT**

- **FLERE AV FORELDRENE HAR
GÅTT INN I LAG OG
FORENINGER FOR Å
FORBEREDE AT
SEKSUALITET ER ET
NATURLIG TEMA Å TA OPP**

- **Pasientene er i hovedsak multifunksjonshemmede**
- **Spastisk, lammelser**
- **Aperts syndrom**
- **Psykisk utviklingshemming**

- Mange av henvisningene er likevel knyttet til utfordrende/negativ
- atferd av seksuell karakter.
- Blotting, overgrep, nedlasting av barneporno (dersom det skjer via server på skole, andre off. arenaer o.l), SMS og MMS mld. av seksuell karakter. Høye telefonregninger til Sex-telfon. Sex-meldinger via sosiale medier, e-mail.
- Spørsmål om kartlegging av kunnskap om seksualitet.

- **Mange bestiller hjelpemidler, filmer, bøker, blader på egen hånd.**
- **De fleste har vi ikke noen kontakt med**
- **Forskjellige holdninger i kommunene og skoleverket.**

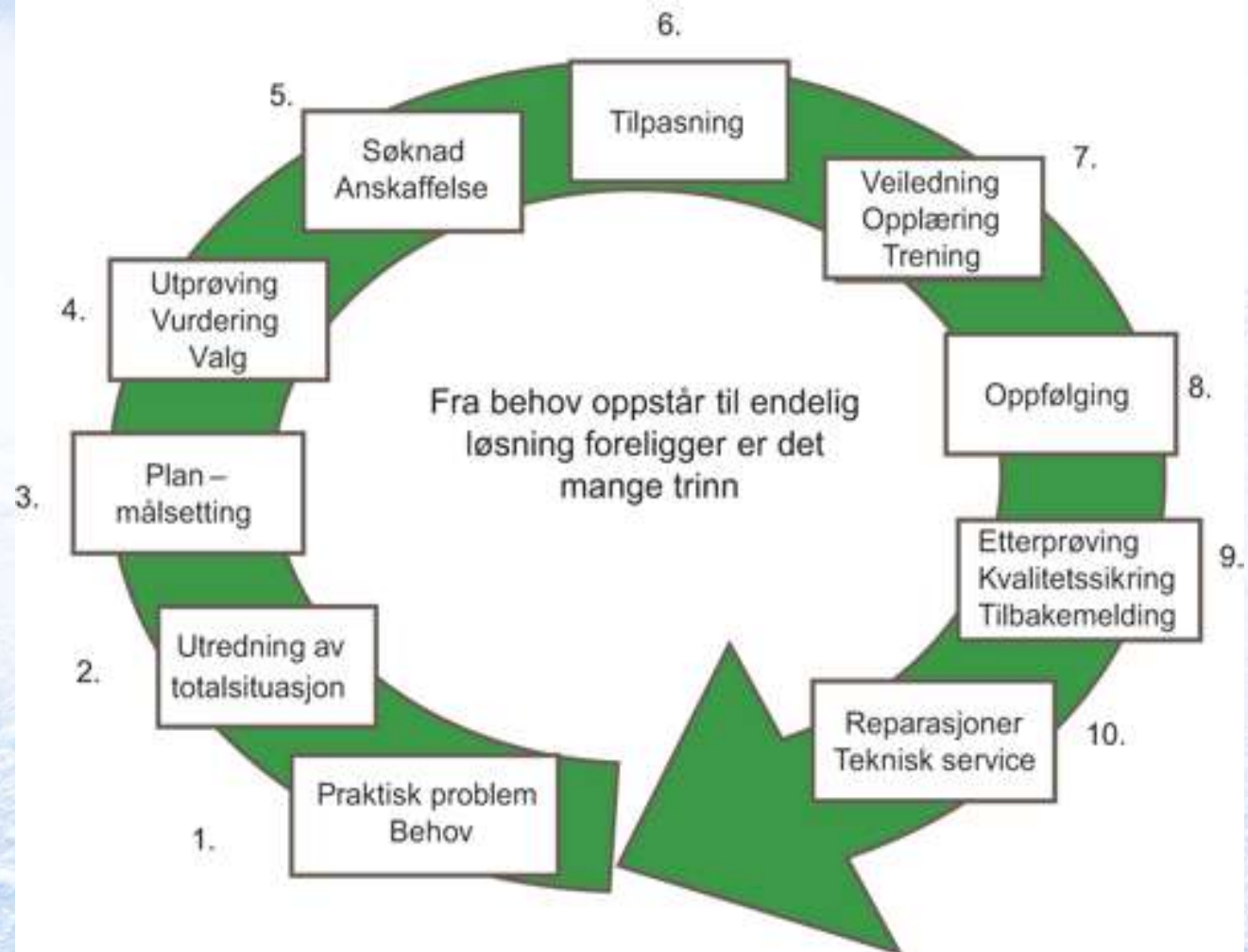
Mye informasjon om sex både på TV, radio, film,
video

Viktig med mye normal forankring i tillegg

Rollemodeller

Hva er lov – ikke lov

Formidlingsprosessen

22/04/2011

- **Forskrift**
- **F15.04.1997 nr 318 Forskrift om stønad til hjelpemidler mv til bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet og i dagliglivet og til ombygging av maskiner på arbeidsplassen**

- **Kategori Produkter på avtale Leverandør**
- **A. Vakumpumpe, manuell Art.nr. SM2200 Medinor AS**
- **B. Dilatatorsett Art.nr. 100514 Vaginalt dilatatorsett Femmax Vitacon AS**
- **C. Vibrator, massasjestav Art.nr. 820-007 Ferti Care Personal Medinor AS**
- **D. Vakumpumpe, automatisk Nei**
- **E. Kunstig vagina uten vibrering Nei**
- **F. Kunstig vagina med vibrering Nei**
- **G. Vibrator, klitorisstimulator Nei**
- **H. Vibrator, fingervibrator Nei**
- **I. Massasjeapparat Nei**
- **J. Annet Nei**

**Rekvirerende lege må innhente tilbud
fra minst tre leverandører, slik at
det blir konkurranse om hver enkelt
anskaffelse.**

22/04/2011

SEKSUALTEKNISKE HJELPEMIDLER
DETTE KAN VÆRE SÅ MANGT
I DENNE SAMMENHENG :

***HJELPEMIDLER SOM ER ORGASMEFREMMEDE**

HJELP VED ONANERING

SUBSTITUTT/HJELPEMIDDEL VED SAMLEIE

ORGASMEFREMMEDE HJELPEMIDLER
(VIBRASJON ELLER FRIKSJON ELLER BEGGE DELER)

MASSASJEAPPARAT

DILDOER MED OG UTEN VIBRASJON

KLITORISSTIMULATORER

HANSKE MED VIBRASJON

TRUSER MED VIBRASJO

PUTER/SENG MED VIBRASJON

FLESHLIGHT O. L. (sjømannsbrud)

PORNOGRAFISK/EROTISK LITTERATUR/BILDER/FILMER

HJELPEMIDLENE ER I LITEN GRAD
TILPASSET
FUNKSJONSHEMMEDE/
MULTIFUNKSJONSHEMMEDE

ER LEKETØY FOR
FUNKSJONSFRIKKE

22/04/2011

- **Flere fagpersoner med formell utdanning innen tema seksualitet.**
- **Avlastningsbolig**
- **Ungdomsskole**
- **Gyn. Avdeling**
- **Hab.tjenesten**
- **Kommunalt ansatt i bolig**

- **Viktig hvordan vi som bistandsytere ter oss.**
- **Viser at vi ser "Pårørende som ressurs" ----- innenfor de lover og regler som regulerer vår bistand – i forståelse med brukeren**

- **Variierende funksjonsnivå.**
- **Har ikke hatt noen saker der pas ikke har hatt informert samtykke**
- **Multifunksjonshemmede**

- **Saker der brukeren er klar på hva han/hun har behov for.**
- **Pårørende har et avklart forhold til lovverk m.v**
- **Personalgruppen er preget av stor gjennomtrekk. Mye usikkerhet.**

- **Type bolig**
- **Bor hos foreldre.
Foreldre/pårørende som nærmeste nabo.**
- **Egen inngang. Felles inngang.
Mulighet til å låse egen leilighet/eget rom**
- **En låst dør kan være et godt hjelpemiddel**

- **Har brukt forskjellig litteratur for å holde meg fast i i forhold til veiledning og undervisning.**
- **Har prøvd å videreformidle dette inn i personalgruppene der jeg har hatt kontakt**
- **Greit når det er en stabil og faglig sterk gruppe. Motsatt med gjennomtrekk og lite faglighet**

- **En artikkel fra TRS kompetanse senter for sjeldne diagnoser fra 96/97 revidert 2008.**

Lister opp 8 aktuelle bistandsmetoder fra

- **---- ønske om å snakke
til**
- **---- ønske om at bistandsyter blir brukers seksualpartner**

- **Har brukt denne og annen litteratur**
- **Barstad ,Buttenchøn, Løt m.v**
- **Formålet har vært å forankre tiltakene i en akseptert ramme og satt inn i en nasjonal og overnasjonal sammenheng.**
- **M.a.o Dette er ikke noe vi har kommet på selv og alene, men dette er forankret i lover og regler. Samarbeid med lege, NAV.....**

”
Modellen” for arbeid med utviklingshemmedes seksualitet var –

Hindre

Unngå

Forby

Forebygge

Tiltak

- A) Generelt økt kunnskap og større mestringsgrad.
- B) Økte verbale ferdigheter
- C) Hindre seksuelt overførbare sykdommer
- D) Hindre at personer skader seg selv ved å bruke uhensigtsmessige gjenstander til onanering
- E) Forebygge uakseptabel atferd som blotting, eller andre overgrep fra målgruppen

Bernt Barstad Kurs Namsos

22/04/2011

P – LI – SS – IT

MODELLEN

Permisjon

(Tillatelse)

Seksualvennlig miljø – aksepterende og
Det er lov å ha et seksualliv (behandler snakker med klient)

Limited Information

(begrenset informasjon)

Tradisjonell seksualopplysning

- relevante, men begrensede opplysninger
- Behandler gir informasjon ut i fra klientens behov

Specific Suggestions

(Individuelle spes.råd)

*behandler gir direkte råd/
veiledning på hvordan
det konkrete problem kan løses

Intensiv terapi

(direkte seksualterapi)

Seksualterapi

Behandler hjelper direkte med å
finne en metode som tar sikte på å hjelpe
klient med å få dekket dennes seksuelle behov

22/04/2011

HELSE NORD-TRØNDELAG

PLISSIT-MODELLEN

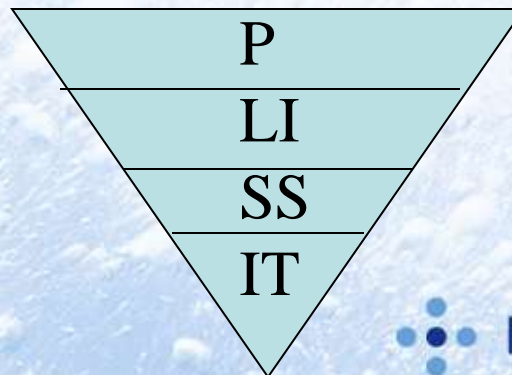
Plissit-modellen ble utviklet av de amerikanske psykologene Jack Annon og Craig Roobinson ved Universitetet på Hawaii på 70 tallet.

Modellen er anerkjent og flittig benyttet av sexologer i den vestlige verden. Det meste av sexologisk litteratur, beskriver modellen (Almås/Benestad (1997), Lundberg (1994), Langfeldt (1993).

Annon og Robinson benytter prinsippene om vikarierende læring (vicariour learning). Disse er basert på sosiale læringsteorier, som er utviklet av professor Albert Bandura, Stanford Universitetet i California.

Vikarierende læring vil si at man ut fra den enkeltes funksjonsnivå, legger til rette for læring og utvikling. Man benytter alt tilgjengelig materiell for å konkretisere det nye som skal læres. Det vil si konkrete, filmer, bilder, modellering m.m.

Selve modellen har Annon og Robinson tegnet som en trakt. I norge benyttes ofte pyramidemodellen, altså en omvendt trakt. Her vil jeg beskrive den originale traktmodellen:

Gruppe 1 Beherskes av alle	Gruppe 2 Mer kompetanse	Gruppe 3 Spesialisert kompetanse
Dialog og informasjon -holdning -være samtalepartner -generell informasjon	Veiledning/læring -råde og veilede -grensesetting	Samtaleterapi -den utviklingshemmede -paret -familien
Bistand til seksualrelaterte aktiviteter -gjøre innkjøp -å føle seg attraktiv -å forbedrede/ gjennomføre aktiviteter	Seksualhjelp -praktisk opplæring i selvtilfredsstillelse -demonstrere og gi opplæring i bruk av seksualhjelpemidler -gi hjelp til utprøving og tilpassing av hjelpemidler	Seksuell tilfredsstillelse: -hjelp til kjøp av sex -hjelp til sex

Pårørende

Foreldre til mindreårige,
tenåringer, voksne, utviklingshemmede,
fysiske funksjonshemninger

Søsken

Andre slektninger

Pårørende

Lovverk

SELV OM FORELDRE ER VERGER TIL 18 ÅR
HAR BARN RETTIGHETER

EKS. UNGDOM OG PREVENSJON,

Pårørende

Link til pårørende og barn knyttet til religiøse friskoler og menneskerettigheter
Foreldre har rett til bestemme hva slags undervisning barna skal få

Samtidig gir barnekonvensjonen rettigheter til barnet å ta avgjørelser til dets beste

”But`s 4 – trinns”:

1. **Still en diagnose**

Etter en grundig observasjon av den samlede atferd og på bakgrunn av en vurdering av den enkeltes nivå, viten og behov sikrer man seg at beboerens frustrasjon faktisk skyldes et uforløst seksualbehov.

2. **Lag en handlingsplan:**

Er det tale om et seksuelt problem utarbeides et forslag til handlingsforløp, der dels hjelper beboeren til å få løst sitt seksuelle behov, og om mulig lære han/henne selv å løse det.

3. **Drøfting i personalgruppen:**

Planen drøftes og godkjennes til slutt i det tverrfaglige behandlingsteam forut for igangsettelsen, slik at alle får mulighet til å uttale seg, så man unngår unødig kritikk eller feilaktig mistanke.

4. **Drøftelse med pårørende *):**

Den vedtatte plan til handlingsforløp drøftes med de pårørende, således at man sikrer seg full åpenhet om behandlingen og forhåpentlig de pårørendes oppbakking.

*)Da denne plan i 1989 i første tryk av Sosialstyrelsens veiledning ”seksualitet – uansett handikap” forut for den endelige utgivelse, ble sendt til høring hos interseorganisasjonene, støttepunkt 4 på motstand i Landsforreningen Evnevages vel” (foreldreorganisasjonen).

Bestyrelsen innvente – og med rette – at dersom det var snakk om en voksen utviklingshemmet beboers samlede livssituasjon, inklusive seksuelle behov, så var avklaringen av slike forhold utelukkende i et anliggende mellom denne voksne og personalet.

• **THE END**

22/04/2011

22/04/2011

22/04/2011